

Бранко Ћопић

ЧУДЕСНА СПРАВА

Пред тобом су добро познати јунаци из збирке приповедака *Башџа сљезове боје*: деда Раде, самарџија Петрак, стриц Ниџо и дечак Баја. У сећањима на дане детињства, испуњене драгим ликовима и незаборавним догађајима, посебно место заузима дечаков вољени деда Раде.

Мој дјед Раде плашио се не само разних животиња (змија, даждевњака и риба) него је зазирао и од многих справа и машина: од пушака, термометара, васер-ваге и тако даље.

Ни под каквим изговором у нашу кућу није се смјела унијети пушка: ни пуна, ни празна, ни покварена, ни растављена. Од погледа на термометар дјед је добијао вртоглавицу и стуживало би му се у стомаку, а од васер-ваге је закретао главу као од урокљивих очију.

Међутим, једино је према сату одувијек имао неко посебно страхопоштовање гледајући у њему тајанствено биће које живи својим загонетним животом, чистим и мудрим као код каквог древног праведника. Није га чак волио ни у руке узети бојећи се да га на неки начин не обесвети и не упрља.

Дједов рођак Сава, стари лопов и никаква вјера, често би се око тога дохватио с дједом.

– Ма како ти то зазиреш од сата као да је пред тобом жив створ, а?

– Па да шта је него жив – мирно каже дјед.

– Сат жив?! – забезекне се Сава.

– Жив, богме, и десет пута мудрији него ти.

Иако баш није било тешко испасти мудрији од Саве, старчић увријеђено пуше:

– Мудрији од мене? О, види ти њега.

– Да, да. У по дана, у по ноћи, кад год ти драго, само га отвориш, а он ти –цак, цак! – толико и толико сати. Ехе, драги мој, а ти не знаш ни на колико си мјеста шупаљ, а камоли што друго.

Дјед поучно дигне прст.

– Према једном сату, брате Саво, ти си једна обична бена.

– Да шта сам него бена. Код Бабића се пече ракија, а ја овдје код тебе цаба тупим зубе – искрено признаје Сава и диже се да пође.

У нашој кући, откад се зна и памти, никад нико није имао сата, нити је ко знао да по њему чита вријеме. Мој стриц Ниџо, кад се вратио са Солунског фронта, правио се да „зна у сат”, али

даждевњак – животиња налик гуштеру, са црним и жутим пегима које се појављују пред кишу

стуживати се – осећати мучнину

урокљиве очи – веровање да се погледом може некоме наудити; зле очи

васер-вага – справа којом се помоћу воде у цеви одређује водораван и усправан положај ствари у простору; либела

страхопоштовање – велико поштовање према некоме или нечему

зазирати – прибојавати се

бена – глупак, луда, будала

цаба – узалуд; без наде

касније се испоставило да он умије само понешто око мале казальке, па је његово одређивање времена испадало, отприлике, овако:

– Још само колик за један нокат па ће подне.

То „гледање у сат” за мога дједа била је једна исто тако тајанствена и помало натприродна умјешност као и гатање у длан. Ако си рођен за то, ти ћеш ту работу и научити, ако пак ниси, цабе ти је.

Да жене не знају у сат и да то нису женска посла, то је за дједа било нешто што се само по себи разумије.

Једне године и наша кућа доби сат. Било је то овако.

Имао ти је дјед једног побратима и пријатеља Петрака, самарцију по занимању. Тај ти је читаве године лутао испод Грмеча, од села до села, и људима правио и поправљао самаре, пропијајући своју зараду често већ на лицу мјеста, уз домаћина код кога је радио.

На Михољдан, крсну славу нашу, Петрак је освитао код наше куће, свечан и обријан, и здравио се с дједом:

– Побратиме Раде, да нам буде срећан данашњи светитељ.

Остао би тако који дан, напио се, напричао, испрегледао дједове самаре и једног јутра, ево ти га обувена и потпасана, љуби се с дједом и утјешно прокује:

– Брзо ћемо се ми опет срести, побратиме, округла је земља.

Једне године тако, растајући се с дједом, он му пружи повелик излизан цепни сат.

– Ево ти, побратиме, ово ћеш ми сачувати за догодине. Зарадио сам га у добра човјека, па ми је све страшиво да га његод не пропијем.

Дјед обриса оба длана о чакшире и прими сат побожно као нафору пред олтаром.

– У реду, побро, биће пажено ко очи у глави.

Сат је био закључан у дједов сандук и на њега се брзо и заборавило, све док ја једног дана не доперјох из школе поносито се шепурећи:

– Дједе, ја знам гледати у сат, учили нас у школи.

– Иди, бено, гдје ће дијете знати у сат. Хајде да си бар војску одслужио, друго би било.

– Богами, дједе, знам. Знам га навити па да иде.

– Е, е, лажи само.

– Дај вамо па ћеш видјети.

Мољакао сам, улагивао се, аја, није помагало. Тако цијењену ствар у дјечје руке, то је за дједа био одвећ велик ризик.

Сљедећег Михољдана побратим Петрак не појави се на нашој слави. Дјед се забрину.

– Да није болестан, Бог ти га видио?

Пропитивао се за њ у вароши, на сточној пијаци, на црквеном сабору, али од побратима ни трага ни гласа. Те јесени нико га под Грмечом није видио. На једном мјесту дједа утјешеше причом како је стари говорио да ће преко Уне, у Кауре, да тамо претреса и прави самаре.

– Богами ће њега, онако, пијана, гдјегод умлатити и опљачкати Каури, ловови су то – вајкао се дјед.

Једног поподнева тек што стигох из школе, дјед ме тајанствено позва у свој собичак. Био је сам код куће.

самарција – човек који прави и поправља дрвена седла (самаре)

Грмеч – планина у Босни
Михољдан – празник светог Михаила, слави се 12. октобра
освитати – поранити и доћи пре свитања

чакшире – панталоне

нафора – освећен хлеб који се узима уз причешће
олтар – место у цркви где се обавља обред

Уна – река у Босни

вајкати се – жалити се

– Одидер вамо.

Почепркао је по свом сандуку, извадио из плаве хартије Петраков сат и неповјерљиво ме погледао.

– А знаш га навити, велиш?

– Знам.

– Дедер.

Старац ме усједе на свој кревет, стави ми сат у руке и без даха се загледа у моје прсте. Кад је навијање било готово и сат зацактао јасно и равномјерно, он га узе у руке, принесе десном уву и сав озарен прошапута:

– Аха, ради, ради, куца!

Спустио је сат у крило као да се одмара, загледао се некуд у даљину и обрадовано протепео:

– А, знао сам ја да је он жив, рђа једна. Жив и здрав.

– Ко то, дједе?

– Мој побро. Да је он мртав, и његов би сат умро. Па да, тако ти је то.

Тога поподнева дјед је био толико удобровољен да ме је навече чак и у млин повео. До дуго у ноћ, сједили смо на млинском прагу и гледали у пун Мјесец, нас двојица, велика и мала бена, а около су регетале жабе, па уз ту крекеталку ниси знао јеси ли још на земљи или заједно с Мјесецом рониш кроз распјеване навиљке облака.

одидер вамо – дођи овамо

дедер – хајде

регетати – крекетати
навиљак – гомилица сена

ЛИТЕРАРНИ КУТАК

- ✿ Симпатичног, духовитог старца, који чврсто стоји на земљи, за кога су маштања *ван-џазије* и будалаштине, а чије је крило за његовог унука најсигурније место на свету – памтиш из приче *Поход на Мјесец*. Сада га упознајеш као неког ко се многих појава и предмета плаши. Чег се све бојао деда Раде? Које његове реакције сматраш необичним и непримерним? Како то објашњаваш?
- ✿ Зашто је деди сат био нешто посебно, чудесна справа? Какво осећање према њему гаји? Задржи се на дијалогу између деда Рада и његовог рођака Саве и откриј која својства деда приписује сату. Зашто деда с неверицом прихвата дечаково хвалисање да зна да гледа у сат? Шта деда сматра, ко једино уме и може да гледа у сат?
- ✿ Како је у дечакову кућу доспео први сат?
- ✿ Стари дедин пријатељ, самарџија Петрак, није се појавио на следећој слави. Деда је тужан и забринут. Шта је развејало његове црне мисли? Зашто каже за сат који куца да је жив?
- ✿ Старији људи тешко прихватају и усвајају нове проналаске. У очима других, њихове реакције најчешће су смешне. Чиме те је деда Раде насмејао?
- ✿ Шта твоји бака и дека мисле о рачунару, мобилном телефону, МР-3 уређају и другим савременим апаратима? Наведи неку духовиту ситуацију која показује какав је њихов однос према тим предметима.

Бранко Ћопић (1915–1984), познати српски песник, приповедач и романописац. Рођен у Хашанима, у Босни и Херцеговини. Препознатљив по свом хумору, омиљен и радо читан. На следећој страни прочитај како гласе наслови дела Бранка Ћопића, из пера књижевног критичара Борислава Михајловића Михиза.

Приповетка

Приповетка је епска прозна форма средњег обима, заснована на приповедању једног догађаја. Иако радњу приповетке чини више ликова, пишчева пажња најчешће је усредсређена на једног јунака. Познати приповедачи у нашој књижевности су: Милован Глишић, Лаза Лазаревић, Стеван Сремац, Иво Андрић...

Ретроспекција

Ретроспекција (ретроспективно казивање) – прекидање главног тока радње припећањем на догађаје који су се раније десили и који су повезани са оним о чему се говори.

У причи *Чудесна сйрава* пронаћи део који је пример за **ретроспективно казивање**.

Анегдота

Анегдота је врста кратке приче у којој се описује један важан тренутак из живота неке личности, нешто битно о неком догађају или месту. У свакодневном језику анегдота се односи на причу (углавном усмену) која описује чудан, необичан или смешан догађај.

Према томе како су настале, анегдоте се деле на народне и уметничке. У уметничким анегдотама помињу се познате личности: књижевници, сликари, музичари, глумци итд. На крају анегдоте најчешће се налази мудар, оштроуман, досетљив одговор. Ево једне анегдоте из живота Бранка Ћопића.

* * *

У једној сеоској школи Бранка Ћопића је дочекало много деце збијене у пространој учионици. Пажљиво и у потпуној тишини слушали су маштовиту Ћопићеву причу о дечаку који лети на змајевим крилима. Уто један од занесених малишана гласно рече: „Ала лаже!“ Учитељи запретише дечаку, а Бранко настави да чита.

Књижевни критичар Борислав Михајловић Михиз помоћу наслова Ћопићевих дела сачинио је његову личну биографију. Прочитај овај текст. Колико дела Бранка Ћопића је обухваћено овом својеврсном биографијом? Одабери и прочитај нека од тих дела. Своје утиске упиши у *Дневник читања*.

„Своје **босоноги дјетињство** овај **занесени дјечак** провео је **иод Грмечом исјод змајевих крила у царсјву лейшира и медведа** упијајући заувек у своје радознале очи **живош у мајли** својих **планинаца** и слушајући бајке **исјод крњеи мјесеца**. **Мајареће јодине** школовања у суседном градићу и студије у Београду биће само припрема за **сурову школу** рата који је бануо као **пролом** у свет његове планине у којем одувек и **орлови рано лете**. Ту је уз **ојњено рађање домовине** почело Ћопићево **рајниково прољеће** са **росом на бајонешима** и уз прасак правога и **илувои баруша**. Одратовао је уз младиће какав је био **Николешина Бурсаћ** и старчекање какав је био **Вук Бубало** свих седам офанзива и онда у Београду почео да живи **јорки мед** оне последње **осме офанзиве**. За све то време уз **бронзану сйражу** сећања писао је оно што је запазио око себе и у себи.”

ЗАНИМЉИВОСТ О ПИСЦУ

